

Att bryta utvecklingen i utsatta områden

Under de senaste 30 åren har flera stor-satsningar genomförts för att bryta negativa utvecklingsprocesser i utsatta bostadsområden. Syftet har varit att minska segregationens konsekvenser och bryta negativa utvecklingsprocesser i städer. Dessa satsningar har i efterhand kritiserats för att inte ha åstadkommit tillräckligt mycket. De har dock bidragit till att allt fler aktörer börjat arbeta med områdesutveckling på ett mer samlat sätt och utifrån såväl praktisk erfarenhet och vetenskapliga perspektiv.

Vad vet vi?

Den geografiska segregationen ökar och påverkar människors möjligheter att forma sina liv. Den samverkar med etnisk, socioekonomisk och hälsorelaterad segregation.

I vissa bostadsområden har parallella maktstrukturer utvecklats som försvårar integration och bidrar till otrygghet. Utbildning, visar både forskning och folkhälsodata, är avgörande för att öka människors förmåga att forma sina liv.

Vad fungerar?

Områdesutveckling som kompletterar och samverkar med insatser från välfärdssamhället kan bidra till att bryta negativa utvecklingsprocesser. Goda exempel, som till exempel arbetet i Gårdsten i Göteborg, visar att långsiktighet och uthållighet är viktigt - och att fastighetsägare har en nyckelroll att spela. Områdesutveckling kan delvis uppnås genom att projekt kopplar i varandra, men det kräver att man systematiskt för vidare erfarenheter mellan projekt och mellan aktörer. Det finns ett stort behov av innovationer för hur sådan systematik kan skapas.

Vad bör vi göra?

Att bryta negativa utvecklingsspiraler i ett bostadsområde och att motverka segregation är delvis två olika frågor. Det måste göras med respekt för de människor som bor i de bostadsområden som pekats ut som "utsatta". Insatser behöver ske i dialog och samverkan. Men det måste också utgå från insikten att komplexa samhällsproblem, i detta fall negativa effekter av segregation och utanförskap, måste hanteras av en bredd av aktörer. För att kunna arbeta gemensamt över organisationsgränser, med dess olika logiker och ingångsvärden, behövs ett genomtänkt system för reflektion och lärande.

Vad vi har gjort

Våren 2024 genomförde RISE tillsammans med Centrum för Management i Byggsektorn med stöd av Vinnova fyra stycken policylab. En bred grupp aktörer från offentlig sektor, akademien, näringslivet och det civila samhället delade vid lika många tillfällen med sig av erfarenheter och kunskaper om socialt hållbar områdesutveckling. I dessa labb formulerades mängder med idéer om hur aktörer som verkar på lokal, regional eller nationell nivå behöver agera för att främja utvecklingen av socialt hållbara bostadsområden.

ri.se
info@ri.se

RISE / Research Institute of Sweden

cmb-chalmers.se
info@cmb-chalmers.se

CMB / Stiftelsen för byggandets management

ATT FÖRSTÅ VAD SOM SKAPAR UTSATTA OMRÅDEN

I alla städer finns det olika områden med skilda former av byggd miljö och funktioner som lockar olika grupper av invånare. Det finns en mängd olika faktorer som påverkar utvecklingen av ett område. Några av dem bidrar till en positiv utveckling av ett område. Andra skapar negativa utvecklingsprocesser och bidrar till ökad segregation.

Forskning har visat att uppväxt och boendemiljöer påverkar våra chanser att forma våra liv. Hög arbetslöshet och låg utbildningsnivå kan förstärka negativa utvecklingsprocesser i bostadsområden. Det kan också vara grunden för dessa processer. Forskning visar också att unga som växer upp i ett område med hög arbetslöshet och låg utbildningsnivå har högre sannolikhet att själva fastna i fattigdom.

Idag är socioekonomisk segregation i hög grad förknippad med att vara utrikesfödd. Den ökade segregationen sedan 1990-talet har resulterat i ett samhälle där utrikes födda bor i områden som definieras som utsatta och socioekonomiskt svaga. Välbärgade områden domineras av människor födda i Sverige. Områden

med etniskt och socioekonomiskt blandad befolkning blir allt färre.

En grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle är att medborgare i så hög utsträckning som möjligt ska ha förmågan att forma sina egna liv. Att växa upp och leva i ett utsatt område påverkar människors förmåga att forma sina liv. Segregationen påverkar den sociala rörligheten.

När vi beskriver något som ett problem – till exempel genom att benämna något som ett utsatt område – beskriver vi samtidigt mer eller mindre omedvetet vad som orsakar problemet och därmed vilka lösningar som är möjliga. Olika aktörer beskriver problem och utmaningar på olika sätt. Vi kan välja att fokusera på specifika områden med särskilda problem, till exempel i form av hög kriminalitet och otrygghet. Då blir det viktigt att fokusera på dessa områden med syftet att bekämpa kriminella strukturer och öka tryggheten. Fokuserar vi på framgångsberättelser framträder i stället en annan bild.

Parallella maktstrukturer
Bidragsberoende
Hälsa och ohälsa
Brottslighet

Sysselsättningsgrad
Utbildningsnivå
Inkomstnivå

**Exempel på faktorer
som påverkar utvecklingen
i bostadsområden**

Socialt kapital
Grannskapseffekter
Upplevelse av trygghet
Berättelser om området
Att boende upplever stigmatisering

Geografi
Investeringar
Boendeformer
Den byggda miljön
Förvaltning och skötsel

FÖRMÅGOR SOM BYGGER TILLIT

→ Egen förmåga
(egentillit)

→ Kollektiv förmåga
(tillit till
lokalsamhället)

Försörjning
Erkännande
Sammanhang
Representation
Trygghet & säkerhet

→ Institutionell förmåga (generell samhällstillit)

Vi kan välja att se förekomsten av utsatta områden som en del i ett större mönster i samhället. Idag samverkar geografisk, etnisk och socioekonomisk segregation. Insatser på områdesnivå kan bromsa negativa utvecklingsprocesser, men för att bryta de bakomliggande orsakerna krävs förändringar på policynivå.

Aktuell forskning visar att etnisk segregation i sig inte behöver vara negativt. Om koncentration av personer från samma länder stimulerar nätverk, socialt kapital och informationsspridning kan detta gynna individer. Då kan nyanlända få hjälp och stöd att komma in på arbetsmarknaden.

Områdesutveckling kräver en stor lyhördhet och vilja att förstå varje områdes unika styrkor och utmaningar. Det kräver förmågan att kombinera forskningsresultat med professionell erfarenhet och de boendes upplevelser av sitt bostadsområde. Det kräver i sin tur en bred dialog som utgår från den situation man försöker hantera.

I en sådan dialog hjälps man åt med att definiera och förstå olika

problem. Man formulerar tydliga mål som är möjliga att löpande mäta och utvärdera. Ett sådant förhållningsätt ökar förmågan att kombinera gemensamma krafter och resurser på rätt sätt för att öka det gemensamma handlingsutrymmet. Då kan man vända negativa utvecklingsprocesser.

Olika former av tillit är grundläggande för att bibehålla ett socialt hållbart samhälle. En ökad segregation, brister i uppväxtmiljön och ökad otrygghet påverkar tilliten till både oss själva, hos våra grannar och för samhället i stort. Triangeln här intill illustrerar tre former av tillit som, utifrån forskning av Per-Olof Hallin vid Malmö universitet, kan anses vara centrala i en socialt hållbar områdesutveckling. Individer måste ges förutsättningar att utveckla en tillit till sig själv och till sina möjligheter att forma sitt liv. De boende i ett område måste ges möjlighet att utveckla tillit till vadrande, vilket stärker deras kollektiva förmåga. Människor måste känna tillit till samhället i stort. Det kräver i sin tur att offentliga aktörer utvecklar sin förmåga att leverera välfärd och trygghet

samt att näringslivet utveckla sin förmåga att skapa arbetstillfällen och generera välstånd.

Näringsliv, civilsamhället, kommuner, myndigheter och akademien har olika mandat och olika rådgivning att påverka utvecklingen av ett område. I figuren illustreras mandatet med den fyrkantiga boxen. Ett mandat är tydligt definierat, till exempel genom en organisations uppdrag. En aktörs rådgivning går dock utanför mandatet. Genom att kombinera varandras mandat kunskaper och resurser kan olika aktörer tillsammans öka sitt handlingsutrymme och vända negativa utvecklingsprocesser i utsatta bostadsområden. Det kräver att vi reflekterar tillsammans och lär oss kombinera varandras kunskaper och erfarenheter. Vi måste också vara uppmärksamma på situationer där olika aktörers rådgivning kan komma i konflikt med varandra

NÅGRA KONKRETA EXEMPEL

ORKA

ORKA finansieras av Vinnova under 2021 - 2025. I projektet arbetar forskare från RISE och Centrum för Management i Byggsektorn vid Chalmers i nära samverkan med en grupp praktiker från tre fastighetsbolag - Familjebostäder, Bostadsbolaget och Stena Fastigheter - och Volvo Cars. Tillsammans driver dessa aktörer utvecklingsprocessen Destination Tynnered. Syftet med ORKA är att utveckla metoder för att stärka förmågan hos dessa aktörer (och deras övriga samarbetspartners) att vända utvecklingen i Tynnered. Projektet använder sig av forskningscirkeln som metod för att reflektera tillsammans och lära av varandra.

I forskningscirkeln kombineras erfarenheter från det konkreta arbetet med områdesutveckling med forskning om socialt hållbar områdesutveckling. Med forskningscirkelns resultat som grund byggs en utvecklingsstruktur som syftar till att inspirera och hjälpa andra aktörer i landet som vill utveckla sitt arbete med områdesutveckling.

En nyckelfaktor i arbetet har varit ett strukturerat reflektionsarbete, där månadsvisa träffar under projektperioden skapat möjligheter till fördjupade reflektioner, understödda av olika forskningsperspektiv, men även goda praktiska exempel.

Mer om ORKA:

www.ri.se/sv/vad-vi-gor/projekt/orka-att-langsiktigt-bygga-kapacitet-for-social-hallbarhet

Mer om Destination Tynnered:

www.itynnered.se

Collective Impact Husby och Social Health and Impact Center

Det första policylabbet genomfördes i Folkets Husby. Då var projektet Collective Impact Husby, som arbetar för målet att öka hälsa och välbefinnande i denna Stockholmsstadsdel. Projektet har en tydlig grund i de boendes behov och önskemål och samlar en stor grupp lokala aktörer till gemensamma aktiviteter och insatser. Dessa ligger till grund för gemensamma reflektionsprocesser där man tillsammans formulerar nya mål.

Mer om Collective Impact Husby:

www.impacthusby.se

Mer om SHIC:

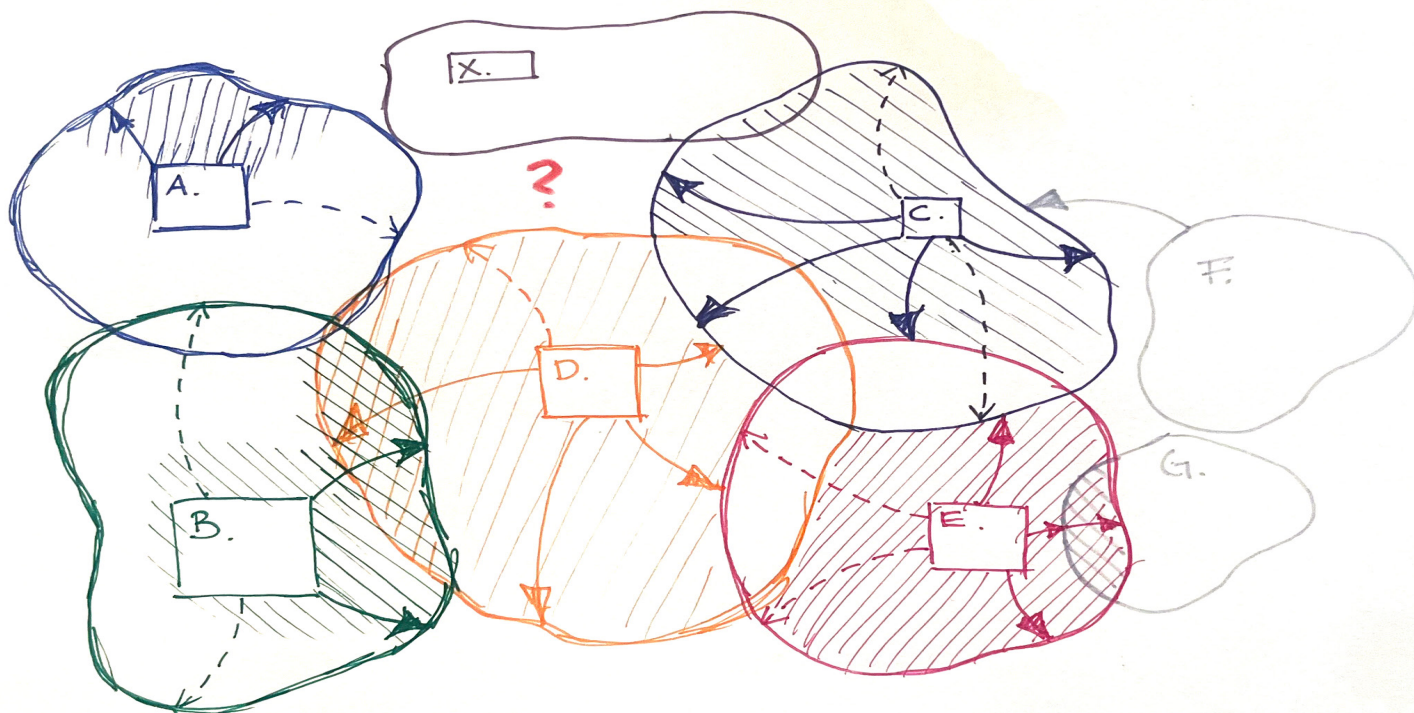
www.ri.se/sv/shic

Reningsborg

Det avslutande policylabbet genomfördes på Reningsborg, i stadsdelen Frölunda i södra Göteborg. Reningsborg är ett socialt företag som driver flera secondhand butiker i Göteborg och ett konferenscenter. Vinsten från dessa verksamheter används för att initiera och driva positiva utvecklingsprocesser som stärker tilliten och förmågan hos individer och grupper. Man erbjuder stöd åt människor som står långt ifrån arbetsmarknaden och fungerar som en mötesplats för civilsamhället i Tynnered och Frölunda.

Mer om Reningsborg:

www.reningsborg.se

Utifrån policylabben kunde ett antal tydliga behov och uppmaningar formuleras:

Kunskap

Vi behöver investera i bildning. Folkbildning, samhällsbildning och politisk bildning. Det finns handlingsutrymmen som inte nyttjas idag för att det finns en rädsla för att göra fel. Bättre att testa och göra fel än att inte göra något alls.

Mandat & handlingsutrymme

(illustrationen ovan)
Vi måste omforma våra beslutsfattande processer, befria dem från onödigt detaljstyrning och istället skapa utrymme för medskapande och delaktighet. Utmana varandras perspektiv och uppfattning om roller. Vi behöver se vilka handlingsutrymmen vi har och vilka vi kan möta i tomhålen emellan oss.

Dialog

För att göra skillnad måste vi ha medborgardialoger som står över tid och leder till verkliga förändringar. Undvik dialoginflation, gör bara nödvändiga dialoger som man har nytta av, som sammanställs och återförs i rimlig tid, så att de som gett datan finns kvar. Det handlar om att stödja civilsamhället, att skapa en kultur av tillit och ledarskap som omfattar alla delar av samhället.

Plattform

Vi behöver en plattform för näringslivet och civila initiativ, där radikal transparens är nyckeln – det handlar om att visa vem som styr projekten och säkerställa att besluten är synliga och förståeliga för alla. Plattformen behöver vara agil i en värld som svänger och förändras snabbt.

Organisera mera!

Vi kan inte låta hinder som bristande helhetssyn, långsamma processer och maktobalans stå i vägen för områdesutveckling. Det finns inte en "blueprint" att applicera för alla organisationer, det måste anpassas efter behov. Tydlig organisering och beslutsstruktur behövs med god dynamik för kreativ framåtanda, anpassning för specifika projekt och rätt hierarki med lagom många nivåer.

Finansiering

Det pågår en förflyttning inom både privat och offentlig sektor. Det är en hygienfaktor att ta socialt ansvar för företag och kommuner idag. Social finansiering (som t.ex. sociala obligationer och lån) är därmed en marknad på framväxt. För att få tillgång till kapitalet och finansieringsmodellerna behöver vi två saker. Organisation och Analys.

ÖKA TRÄFFSÄKERHETEN INOM OMRÅDESUTVECKLING

För att förstå och främja träffsäkerhet i det områdesbaserade arbetet krävs det att man identifierar och hanterar både risk- och skyddsfaktorer.

Verktyg som "Problemträd" och "Effektlogik" används för att analysera lokala behov, planera insatser och följa upp resultaten.

Väl formulerade utfall är viktiga och mätning samt uppföljning bör integreras från början av arbetsprocessen för att säkerställa att insatserna leder till önskade resultat. Flexibilitet och förmågan att anpassa sig och lära under processen är avgörande för framgång.

Vill du lära dig mer?

Rigga för effekt är ett metodstöd för organisationer som vill arbeta med behovsanalys, grupputveckling, effektlogik, uppföljning och kontinuerligt lärande.

Läs mer på:
www.ri.se/sv/SHIC/rigga-for-effekt

POLICYREKOMMENDATIONER

Med utgångspunkt i fyra policylabs under våren 2024 är följande frågeområden avgörande för ett framgångsrikt arbete med områdesutveckling.

Stärk ungas förmåga att forma sina liv. Det är avgörande att unga klarar gymnasiet eftersom det finns ett samband mellan godkända gymnasie-betyg och förmågan att försörja sig själv i framtiden. Våga pröva nya arbets-sätt, till exempel lärlingsplatser som kombineras med möjligheten att läsa upp gymnasiebetyg.

Stärk den kollektiva förmågan i områden, till exempel genom att bygga tillit mellan boende, civilsamhället, fastighetsbolag, polisen och kommunen, så att det går fort att mobilisera olika aktörer om det uppstår kriser i ett område.

Finansiärer av områdessatsningar måste kräva att nya projekt tydligt bygger vidare på tidigare erfarenheter och lärdomar. I alla områdes-satsningar måste vetenskaplig kunskap kombineras med beprövad erfarenhet och de lokala kunskaperna hos de boende i ett område

Stärka aktörers förmåga att samverka. Mandat och roller måste vara tydliga för att olika aktörer ska kunna hjälpa varandra att lösa komplexa problem.

Lokala satsningar för att hantera problem i specifika områden måste kombineras med nationella satsningar som angriper orsakerna bakom negativa utvecklingsprocesser

Framtidens stad är redan byggd. Utveckla områdets fysiska miljöer genom att varsamt renovera, omvandla och anpassa existerande byggnader och platser till nya användnings-områden.

Ge större utrymme åt idéburna aktörer att bidra med lösningar, till exempel genom att låta idéburna aktörer bygga nya former av boende.

Finansiera bara insatser och projekt som har kortsiktiga och långsiktiga mål som är tydliga och mätbara. Om vi inte kan utvärdera effekterna av olika satsningar vet vi inte om vi gör rätt saker.

Utnyttja nya former av finansiering, till exempel sociala utfallskontrakt eller sociala obligationer för att öka handlingsutrymmet hos aktörer som vill pröva nya sätt att arbeta.

HÅLL KONTAKTEN MED OSS!

Magnus Johansson, forskare i stadsutveckling, RISE

Mejl: magnus.johansson@ri.se
Tel: 010 516 56 56

Joakim Forsemalm, FoU-ansvarig, docent i etnologi, CMB

Mejl: joakim.forsemalm@cmb-chalmers.se
Tel: 0706-86 54 19

Eva Hedenfelt, innovations- och processledare, RISE

Mejl: eva.hedenfelt@ri.se
Tel: 010 251 39 51

Beatrice Amsenius, innovation- och processledare, RISE

Mejl: beatrice.amsenius@ri.se
Tel: 010 516 50 44

